

Olga Căpățână

MINTEA SATULUI
CEA DE PE URMĂ

Olga Căpățână

MINTEA SATULUI
CEA DE PE URMĂ

Editura ARC

Redactor: *Inga Druță*
Copertă: *Mihai Bacinschi*
Corector: *Elena Gudumac*
Redactor tehnic: *Sergiu Vlas*

Pe copertă fotografie de Galina Vieru

Editura Arc
str. G. Meniuc nr. 3, Chișinău, MD 2009, Republica Moldova;
tel.: (+373 22) 73-36-19; (+373 22) 73-53-29; fax: (+373 22) 73-36-23;
e-mail: info.edituraarc@gmail.com; www.edituraarc.md

DIFUZARE

SC ALLAS TRADING SRL
500256, Brașov, jud. Brașov, str. Jepilor nr. 6, bl. A6B, ap. 7;
tel.: 0368-452038; fax: 0368-452039
e-mail: books@allas-trading.com; www.cumparacarti.ro

ÎM Societatea de Distribuție a Cărții PRO-NOI
str. Alba Iulia nr. 75; bloc Q; MD 2071, Chișinău;
tel.: (+373 22) 51-68-17; fax: (+373 22) 58-02-68
e-mail: info@prnoi.md; www.pronoi.md

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Căpățână, Olga.

Mintea satului cea de pe urmă : [roman] / Olga Căpățână; cop.: Mihai Bacinschi. – Chișinău : Arc, 2019 (Combinatul Poligrafic). – 192 p.

1000 ex.

ISBN 978-9975-0-0270-7.

821.135.1(478)-3

C 20

© Editura ARC, 2019, pentru prezenta ediție

© Olga Căpățână

CEL CARE LE SCRIE SOARTA MEREJENENILOR E TOT DIN MEREJENI

Interessantă este perspectiva narativă. Acești ochi supra-dimensionați și atoatevăzători ai Zinicăi Pastică. Mereu lucid și coerent în judecăți, personajul reprezintă un fel de supraconștiință a satului, „mintea cea de pe urmă” a unei colectivități rătăcite în pustiu. Zina nu e nici intelectual cu prea multă carte, nici individ ignorant, nu e vreun trimis misionar sau spirit justițiar, dar are destulă înțelepciune sănătoasă ca să distingă strâmbătățile lumii în mijlocul căreia s-a născut și s-a format. Le vede cu inocență de elevă, le evidențiază cu înțelepciune de adult, întotdeauna cu iubire, spre învățatura și îndreptarea morală celor din preajmă. Dar satul întârzie să se vindece.

Autoizolați într-o lume închisă în suferință, resemnare și alcool, merejenenii Olgăi Căpățână nu-și ridică capetele. Cei, puțini la număr, cărora li se revelează adevărul sunt trași înapoi de un rău colectiv ca în parabola despre cazanele pline cu smoală pedepsind diferite etnii

din infern. Un univers devorator, cu un singur centru spiritual, cu un Dumnezeu numai al lor, merejanean și el, care nu e altceva decât vocea satului, mai exact bârfele lui malițioase. Bătrâni și tineri, fiice și nepoți, țărani înstăriți și indivizi piperniciți, săteni școliți și ignoranți – cu toții urmează prescriptele nescrise ale acestui îndreptar de plumb, ce îi trage implacabil în jos, conservându-i în tragedie.

Satul „își ciulește urechile”, „pune mâinile streășină la ochi, ca nu cumva să-i scape ceva”, ajută și distruge, provoacă și este mereu în așteptarea victimelor sale în care să-și înfigă colții. Sătenii fie se conformează, se apleacă, suportă cu stoicism indicațiile, fie se revoltă, evadează, intervin cu amendamente, niciunul însă nu poate pleca definitiv din acest univers damnat. Satul atrage ca un pol magnetic, creează dependență.

Lipsite de liberul-arbitru, sătenii sunt în viață dominați de nervii și de sângele lor la fel ca personajele naturaliste ale lui Zola. Universul romanului este populat de tarați, alcoolici, criminali sau de alte personaje formate într-un mediu social alterat. Profa Elena Ivanovna își varsă amarul existenței sale nereușite la clasă, antipedagogia ei implantând în capul micilor merejedeni convingerea că nefericirea constituie singurul lor mod de a trăi. Din școala ei elevii intră în viață cu sticla de alcool în mână, băutura fiindu-le pâinea cea de toate zilele. Satul devine scena unor năluci amezite, orbecăind în noaptea rațiunii: „La noi în sat se știa că Mărioara lui Petea Șchiopu bea rachiu mai ceva ca rusul ei, Vaniuța Securov, pe care l-a găsit la stroica fabricii de zahăr și l-a adus la noi la Me-

rejeni, au făcut patru copii. Împreună cu ei bea și Petea Șchiopu, tat-su. A băut și Frosea lui până a murit pe sub garduri”. Mai abitir decât băutura omoară judecata satului. Sub presiunea admonestărilor colective, Liubțea nu găsește altă soluție pentru sine și copilul său decât să-și înece mintea în băutura, iar Milica să-și pună capăt zilelor. Satul moldovenesc moare încet dar sigur.

Totuși Olga Căpățână nu urmărește să scotocească în personajele sale animalicul, impulsurile fiziologice, ci caută modalitatea de a-i înțelege și de a-i mântui creștinește. Semnificativ în acest sens este gestul de a-și sacrifica spre final personajul-narator. Moartea Zinei Postică trezește umanul în merejeneni, le amintește că au fost și pot fi buni. Gura rea a satului se potolește, o nouă speranță se întrezărește la orizont. Dimineața se apropie ca o promisiune de iubire a aproapelui, de instalare a normalității.

Cartea este o avertizare asupra unui pericol realmente iminent și, în același timp, expresia speranței de vindecare cu propriile resurse interioare a unei umanități cancerizate de istoria câtorva decenii de comunism.

Aliona Grati

MINTEA SATULUI CEA DE PE URMĂ

Satul nostru, Merejeni, i-a pus câte o poreclă la tot omul: tânăr, bătrân, copil, sărac ori bogat. Așa îi era mai comod să-i memorizeze, să-i ridice în slăvi sau să-i dea la pământ. Satul poate. Își permite multe satul nostru. Cineva îi este drag, pe altcineva îl urăște; pe unul îl îmbrățișează afectuos, pe celălalt îl ține la distanță. Satul judecă, satul vorbește, satul ajută, satul distruge. Satul nu iartă. Pe nimeni.

Dar nici mulți dintre săteni nu l-au iertat. Au plecat și nici la mormintele părinților nu vin. De ce atâta ciudă? La ce bun? Iată eu, Zina Postică, nu țin ură în suflet. M-am împăcat cu toți, în primul rând cu mine însămi. Mai ieri, fiica mea mi-a zis, supărată, că s-a săturat de viața asta, că e urât

tot ce se face în Moldova, că poate va pleca și ea în străinătate...

Draga mamei, să nu mai zici așa ceva, viața e frumoasă, eu nu mai sunt tânără, dar tare mi-e dragă viața. Și vreau să trăiesc. Totdeauna a fost și urât, și frumos. A fost și foamete, au fost și deportări, și război. De toate au fost. Ce știi tu, copila mea, despre viață? Să-ți povestesc câte ceva, draga mamei, că eu ca tine am fost, iar tu ca mine vei fi.

* * *

Nu țin minte să fi avut o poreclă a mea, așa, personală. Mă descurcam cu cea a părinților. Sunt o elevă cuminte, iar cuminte înseamnă să nu deschizi gura la lecții, dacă nu te întreabă nimeni. Chiar dacă mă întreabă învățătorul, mare lucru nu-i pot spune. De tare fricoasă ce sunt, când sunt întrebată, uit chiar și ceea ce știu.

În clasă suntem douăzeci și patru de elevi și numai Liusica, fiica președintelui sovietului sătesc, n-are poreclă. Adică ea are, noi îi zicem Liusica-burjuika. Dar asta nu-i oficial. E frumoșică și aman de dichisită, Burjuika¹. E chiar în prima bancă, în fața învățătorului, alături de o fetiță drăguță, bălăioară și tăcută. Rar când auzi un cu-

---

¹ Burgheză.

vânt din gura Silvicăi Dagnusei lui Ignat Cojoc. De fapt numele este Cojocaru, dar Cojoc e mai repede de zis. Astea două școlărițe sunt preferatele dirigintei de clasă, numită *Scorpie*. Nu știi cine primul i-a zis așa, dar bine i-a zis și i se potrivește de minune. Elena Ivanovna este profesoară de chimie, dar mai predă încă vreo trei obiecte – anatomia, botanica și geografia. Auzi tu, geografia și anatomia, încă istoria mai trebuia să predea! Și cată că nici o disciplină n-o cunoaște cum trebuie. Pe cuvânt de onoare, Lilia cunoaște mai multe decât Scorpia.

Lilia? Nu o știți pe Lilia Morărița? E prietena mea cea mai bună. Dacă nu ar fi fost Lilia, eu aș fi rămas repetentă. Ei, nu taman repetentă, că nu sunt chiar așa de proastă, ca Valentin sau Ghiță, dar nici nu prind stelele din cer. Necazul meu cel mai mare – nu-mi place să citesc. Cum deschid o carte, încep a căsca, de parcă am tic, și adorm imediat. Atunci când îmi explică lecția Lilia, înțeleg totul mai bine, decât când povestește Elena Ivanovna. De fapt – de fapt! – ea nici nu ne prea povestește. Ea deschide cartea, cheamă la tablă pe cineva din elevi, unul care citește bine, îi arată textul „de aici până aici”, și el ne informează cu glas tare *de la și până la*. Ea iese din clasă. Noi stăm

chitic, e mai bine să păstrăm liniștea când iese din clasă Scorpia, decât să răcnească o oră întreagă la noi.

De obicei, ea vine în clasă, pune arătătorul pe masă și începe... Nu, n-ați ghicit. Ea nu ne povestește tema pentru acasă, așa cum o fac alți învățători, nici despre țări îndepărtate la geografie nu ne vorbește, nici la botanică despre flori care reprezintă... Doamne ferește, ce cuvinte am învățat eu alaltăieri! Vine la mine Lilia cu o carte, pe care a luat-o de la frate-su, de la Nelu sau poate de la Dumitru. Și mi-a citit ce scria acolo despre flori: *florile sunt organul de înmulțire al gimnospermelor și angiospermelor care...* Ați înțeles ceva? Cred că nici Scorpia nu știe de așa ceva. Da de unde! Lilia îmi repetă tema de acasă, apoi scrie pe o hârtie această îmbinare deochetă de cuvinte și-mi zice că au să-mi prindă bine dacă mă scoate Scorpia la răspuns:

– Zinica, ia seama, învață pe de rost fraza asta, e tare vajnic² să spui anume așa, cum scrie aici.

– Lilicica, o să încurc ițele, eu nici nu pot pronunța așa cuvinte, te rog, hai să citesc din cartea de botanică.

---

² Important.

– Zinica, tu nu ești mai proastă decât Scorpia, ea nu poate, da tu poți. Dacă nu vei spune așa, mai mult nu mă joc cu tine.

Pentru mine cea mai mare năpastă e atunci, când Lilia nu vrea să se joace cu mine. Așa că repet de cinci ori, repet de zece ori. Poate nu m-ar întreba azi, of, Doamne, fă ceva ca să nu se uite în partea mea Elena Ivanovna. Mi-a zis mămuca să-mi fac cruce înainte de mâncare și să spun „Tatăl nostru”, iar eu am înfulecat repede și am șters-o din casă, ca nu cumva s-o scap pe Lilia trecând pe lângă poarta noastră. Dacă ar fi numai ea, nu e mare scofală, că oricum stau cu ea în bancă. Dar Lilia vine cu Nelu, fratele ei mai mare. Iată pe Nelu eu nu-l pot trece cu vederea. Nicicum. Așa că mă tupilesc după poartă, aștept, aștept, iar când văd prin crăpătură că ei se apropie, mă ridic, deschid poarta, de parcă e o întâmplare, le zic „Bună dimineața” și pornesc alături de ei. Nelu îmi ia ghiozdanul, iar eu potrivesc pasul cu al lui și merg fudulă nevoie mare!

Deci, rugăciunea de dimineață nu am spus-o, așa că Scorpia numaidecât mă va scoate la tablă.

Elena Ivanovna își revărsa amarul vieții în clasă. Totul depinde cu care picior a pășit când s-a sculat și dacă s-a certat ori nu de dimineață cu so-

țul ei, care era chiar directorul școlii. Dacă domnea pacea și liniștea acasă, atunci diriginta noastră își îndrepta privirea dulce spre Liusica și Silvica, că doar ele meritau așa-zisul zâmbet al chimistei. Apoi își încrunta sprâncenele către ceilalți douăzeci și doi, se așeza greoi pe scaunul scârțâind sub greutatea ei și chema la tablă pe cineva dintre acei care știa că va putea răspunde.

Azi nu ne-a mers, nu era în dușii cei buni Scorpia și a început să-și descarce ciuda și ura pe capul lui Ghiță al lui Andrei Ciubotaru, după care le veni rândul lui Valentin Mazureac, zis *Mânzatu*, și lui Grișa Gheorghiu al lui Trubucică³. Și mai avem câțiva nenorociți, pe care diriginta nu-i poate vedea în ochi. Nu sunt ei așa de proști, dacă e nevoie – răspund pe un „trei” bun. Da lor mai mult nici nu le trebuie. Ghiță, de exemplu, vrea să fie tractorist ca și tatăl său, nenea Andrei al lui Calistrat Ciubotaru. Alde nenea Andrei mai are două fete, dar se consideră că Ghiță e unicul stâlp în gospodărie și casa îi va rămâne anume lui. Când va veni timpul. Trăiesc bine Ciubotărenii. Badea Andrei cu tractorul lui câștigă bine, slava Domnului, primește la grâu pe trudozile⁴, încât le ajunge și de mâncat, și

---

³ Trompetă.

⁴ Zile lucrătoare.

de vândut le rămâne. Țin vacă, au livadă de nuci și meri în jurul casei. Tanti Marunea umblă cu specula: la Moscova – cu răsărită, și la Kaluga – cu arpagică. Îi trebuie lui Ghiță să-și frământe mintea cu botanica Elenei Ivanovna? Școala profesională îl așteaptă cu brațele deschise.

Grișa Trubucică, abia rabdă să încheie mai repede opt clase, ca să poată merge liber cu cântatul pe la nunți și cumetrii: îi zice la trompetă ca un muzicant sadea și tropățica, și cântecul miresei, și ostropățul. Tot ce se cere la o nuntă de moldoveni. Le-a învățat de la tat-su, fără care nu se petrece nici un chef sau chiar în raion. La mort ce, nu tot muzică trebuie? Cum fără pohoronâi marș⁵? Aveau casă bună, gospodărie frumoasă – mai dă Doamne la toți. Și Grișa era unicul copil în casă.

Valentin Mânzatu este oleacă mai slăbuț. Tat-su, Mitea Mânzatu, lucrează căruțaș la ferma de vite. Dar lapte nu pune pe limbă, nici bătut. El preferă numai tărie. Otravă, cum zice mămuca mea. Iar mama lui Valentin tot la fermă muncește. Ce e drept, nu e minciună, că nici Valentin nu moare de foame, dar față de ceilalți doi e mai bicisnic, aceia-s mai răsăriți la înfățișare. Și urât, de

---

⁵ Marșul funerar.

îngheață apa când se spală pe față. Zic „când se spală”, fiindcă nu se întâmpla asta prea des. Dar asta nu-i treaba Elenei Ivanovna, dacă au ce mânca acești elevi, dacă se spală des sau nu. Adică ar trebui să aibă grijă de elevii săi, așa fac alți diriginți. Însă pe chimistă o doare în cot de situația socială a elevilor. Așa cred eu de tare deșteaptă ce sunt, când ea răcnește la alți elevi. Dar când mă scoate pe mine la tablă... Spun repede-repede în gând „Tatăl nostru”, poate s-a trece cumva lecția fără să fiu întrebată. Pe dracu...

– Zinaida Postică, treci la tablă.

Eu am încremenit, nu mă țin picioarele să mă ridic și să pășesc spre tablă.

– Ce te uiți la mine ca o bojică? – Gata, dacă a început a striga... Vrei poate să-mi fac cruce la tine? La tablă!

Glasul ei răstit m-a trezit parcă, mă ridic și ies în fața clasei. Din spate Lilia îmi șoptește: „Nu te teme, tu știi totul, răspunde așa cum te-am învățat”.

– Floarea reprezintă organul de înmulțire al ghiospermelor și al angiospermelor...

– Ce, ce, ce? Elena Ivanovna se încrețește toată și întoarce niște ochi holbați la mine. Ia mai repetă o dată.